

ISSN 2616-678X

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

BULLETIN

of the L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Серия **ФИЛОЛОГИЯ**

PHILOLOGY Series

№1 (122) / 2018

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Астана, 2018

Astana, 2018

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	ф.ғ.д. проф. (Румыния)
Бейсенбаева Жанаргүл	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассос. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	ф.ғ.д. проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	ф.ғ.к., қауымд. проф. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сатпаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген І.Р. Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 40 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 12/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	д.ф.н., проф. (Эзербайжан)
Акматалиев Абдылдажан	д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсенбаева Жанаргуль	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассос. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	к.ф.н., ассос. проф. (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 408
Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка И.Р. Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ
Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.
Периодичность: 4 раза в год
Тираж: 40 экземпляров
Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31413)

Editor-in-Chief **Dihan Kamzabekuly**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof (Russia)
Beisenbayeva Zhanargul	Can. of philology, assos. Prof (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantaj	Doctor of philology, Prof (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satpayev str., of.408, Astana, Kazakhstan, 010008
Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: I.R. Kurmangalyev

Bulletin of the L.N.Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 40 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Astana, Kazakhstan 010008; tel.: (7172) 709-500 (ext.31413)

© L.N.Gumilyov Eurasian National University

Мазмұны

<i>Абдыханова Б.А., Нергиз Бирай</i> Интертекстуалдылық теориясы мен прецедентті құбылыс арасындағы байланыс	8
<i>Аймолдина Ә.А.</i> Искерлік дискурс зерттеудің әлеуметтік және когнитивтік аспектіліктерінің қатынастары	14
<i>Алефиренко Н.Ф., Нұртазина М.Б.</i> Тіл ғылымындағы қазіргі заманғы үрдістер: ғылыми зерттеулердің векторлары	20
<i>Гауриева Г.М., Кадырова Е.Б.</i> Лексикалық құзыреттілікті қалыптастыруда ағылшын тілі сабағында ой-талқыларды қолдану	32
<i>Жапанова М.Е.</i> Әбдіжәміл Нұрпейісовтың «Қан мен тер» романындағы иіс-жады ұстанымдарының көркемдік ерекшелігі	37
<i>Жұмсақбаев А.Т.</i> Джон Толкиеннің «Сақиналардың патшасы» трилогиясының жанрлық құбылысы	46
<i>Жұматаев Е.</i> Әдеби тіл мен әлеуметтік желі: тіл бәсекелестігі мен әдеби тілдің қазіргі сипаты	50
<i>Зилинька М.Н.</i> Шыңғыс Айтматовтың шығармаларындағы фразеологизмдерді аударудың ерекшеліктері	58
<i>Қадысқызы А., Хасенова Р.Т., Құлахметова Ж.Т.</i> Қазақстандағы оралмандар және олардың әлеуметтік-мәдени бейімделуі	64
<i>Қасымова Ә.Ә.</i> Қазақ және түрік тілдеріндегі қоштасу этикетіне қатысты қалып сөздердің лингво-мәдени сипаты	71
<i>Латанова Р.У., Заркешеева А.Е., Хамитова А.Ф.</i> Қазақстандық жоғары оқу орындары студенттеріне ағылшын тілін үйретуде Action Research әдісін енгізу жолы	76
<i>Мейрамбекова Л.К., Сейтова Ш.Б., Есенғалиева А.М.</i> Бір буынды түбір етістіктің «қыпшақтық» корпусындағы вокализм жүйесінде салыстырмалы сипаттамасы ..	81
<i>Матбек Н.Қ., Садықова Р.К.</i> Ноғай әдеби тілінің қалыптасуы	88
<i>Мырзағалиева Т.Е., Шәріпова Г.А.</i> Құран поэтологиясындағы орыс универсумы ..	95
<i>Нұртазина М.Б., Амрина З.Ж.</i> Білім берудегі «Polycultural World» жүйесін қамтамасыз етуге арналған кәсіби лингвистика	105
<i>Оразбаева Э.С.</i> Онкологиялық терминдерді талдау және аудару	112
<i>Өтелбай Г. Т.</i> «Кемпіркосақ» баламасының туыс және шет тілдердегі ұқсастығы мен ерекшелігі	119
<i>Садықова А. Т., Қабдырашева Б. Н.</i> І. Есенберлин шығармаларындағы тарихи тұлғалар бейнесі	125
<i>Сейтова Ш.Б.</i> Кейбір этноатаулардың ақпараттық уәжі (Шығыс Қазақстан аймағы материалдары негізінде)	132
<i>Сәдуақасұлы Ж., Махамбетова А.</i> Қазақ тіл білімінде лепті сөйлемдердің зерттелу жайы	138
<i>Симбаева С.О., Қайыпбаева М. М.</i> Тілді аудармасыз оқыту және тілдің фонетикалық интерпритациясы	143
<i>Шәріпова Г.А.</i> Исламдық мәдени универсиумы	147
<i>Шәріп А.Ж.</i> Хүсейін Жавид және XX ғасыр басындағы қазақ поэзиясы: рухани ізденістер мен көркемдік ерекшеліктер	151
<i>Шоқабаетова С.С.</i> Сөзжасамның фонетикамен байланысы туралы	162

Содержание

<i>Абдыханова Б.А., Нергиз Бирай</i> Взаимосвязь прецедентных текстов и интертекстуальности	8
<i>Аймолдина А.А.</i> Взаимосвязь социальных и когнитивных аспектов изучения делового дискурса	14
<i>Алефиренко Н.Ф., Нуртазина М.Б.</i> Современные тенденции в науке о языке: векторы научного поиска	20
<i>Гауриева Г.М., Кадырова Е.Б.</i> Использование мозгового штурма для формирования лексической компетентности на уроках английского языка	32
<i>Жапанова М.Е.</i> Художественные особенности памяти запаха в романе Абдижамиля Нурпеисова «Кровь и пот»	37
<i>Жумсакбаев А.Т.</i> Жанровая феноменальность трилогии Джона Толкиена «Властелин колец»	46
<i>Жуматаев Е.</i> Литературный язык и социальные сети: конкурентоспособность и современность казахского языка	50
<i>Зилинька М.Н.</i> Особенности перевода фразеологизмов в произведениях Чингиза Айтматова	58
<i>Кадыскызы А., Хасенова Р.Т., Кулахметова Ж.Т.</i> Оралманы в Казахстане и их социально-культурная адаптация	64
<i>Касымова А.А.</i> Лингво-культурологический анализ лингвистических единиц, связанных с этикой прощания казахского и турецкого языков	71
<i>Латанова Р.У., Заркешева А., Хамитова А.Г.</i> Пути внедрения Action Research в обучении английскому языку студентов высших учебных заведений в Казахстане.....	76
<i>Мейрамбекова Л.К., Сейтова Ш.Б., Есенгалиева А.М.</i> Сравнительно-сопоставительная характеристика односложных глаголов в системе вокализма языков кипчакской группы	81
<i>Матбек Н.К., Садыкова Р.К.</i> Формирование ногайского литературного языка.....	88
<i>Мурзагалиева Т.Е., Шарипова Г.А.</i> Русский универсум коранической поэтологии.....	95
<i>Нуртазина М.Б., Амрина З.Ж.</i> Polycultural World: Компетентный подход в профессиональной лингвистике для образования	105
<i>Оразбаева Э.С.</i> Анализ и перевод онкологических терминов	112
<i>Отелбай Г. Т.</i> Аналогия и особенность эквивалента «Кемпірқосак» у родственных и иностранных языков	119
<i>Садыкова А.Т., Кабдырашева Б.Н.</i> Образ исторических личностей в творчестве И.Есенберлина	125
<i>Сейтова Ш.Б.</i> Информационное содержание некоторых этнонаименований	132
<i>Садуакасулы Ж., Махамбетова А.</i> Обстоятельства исследования восклицательных предложений казахского языка	138
<i>Симбаева С., Кайытбаева М.М.</i> Обучение языка без перевода и фонетическая интерпретация языка	143
<i>Шарипова Г.А.</i> Исламский универсум культуры	147
<i>Шарип А.Ж.</i> Гусейн Джавид и казахская поэзия начала XX века: духовные искания и художественные особенности	151
<i>Шокабаева С.С.</i> О связи словообразования с фонетикой	162

Contents

<i>Abdyhanova B.A., Nergiz Biraj</i> Interrelation of precedent texts and intertextuality	8
<i>Aimoldina A.A.</i> Interconnection of Social and Cognitive Aspects in Business Discourse Studying	14
<i>Alefrenko N.F., Nurtazina M.B.</i> Modern trends in the science of language: vectors of scientific research	20
<i>Gauriyeva G.M., Kadyrova Ye.B.</i> Use of brainstorming for the formation of lexical competence in English class	32
<i>Japanova M.E.</i> Artistic features of the memory of the smell in the novel «Blood and Sweat» by Abdizhamil Nurpeisov	37
<i>Zhumsakbayev A.T.</i> Genre's phenomenon of John Tolkien's trilogy «The Lord of the Rings»	46
<i>Zhumataev E.</i> Analysis of the translation into the Kazakh language interjections in the piece	50
<i>Zilinka M.N.</i> The peculiarities of phraseological units translation in book's of Chingiz Aitmatov	58
<i>Kadyskyzy A., Khassenova R. T., Kulakhmetova Zh.T.</i> Oralman in Kazakhstan and their Socio-Cultural Adaptation	64
<i>Kasymova A.A.</i> Linguistic and Cultural Analysis of Linguistic Units Associated with Ethics of Farewell to Kazakh and Turkish Languages	71
<i>Latanova R.U., Zarkesheva A.E., Khamitova A.G.</i> The ways of planning action research in teaching english for students in higher schools of Kazakhstan	76
<i>Meirambekova L.K., Seiitova Sh. B., Esengaliyeva A.M.</i> Comparative characteristic of monosyllabic verbs in the vocalism system of the languages of the Kipchak group	81
<i>Matbek N.K., Sadykova R.K.</i> Formation of Nogai literary language	88
<i>Murzagaliyeva T.E. , Sharipova G.A.</i> Russian Universum of Quranic Poetology.....	95
<i>Nurtazina M.B., Amrina Z.Zh.</i> Polycultural World: a competent approach in professional Linguistic for education	105
<i>Orazbayeva E.S.</i> Analysis and translation of cancer terms	112
<i>Otelbay G. T.</i> The analogy and peculiarity of the «Кемпірқосақ» alternative in relatives and foreign languages	119
<i>Sadykova A.T., Kabdyrasheva B.N.</i> The image of historical personalities in the creative work of I.Esenberlin	125
<i>Seiitova Sh. B.</i> Informational motives of some ethnonyms	132
<i>Saduakasuly Zh., Makhambetova A.</i> The study of exclamatory sentences of the kazakh language	138
<i>Simbaeva S.O. Kaiypbayeva M. M.</i> Phonetic interpretation of the language without translation	143
<i>Sharipova G.A.</i> Islamic Universum of Culture	147
<i>Sharip A.Zh.</i> Hussain Jawid and Kazakh poetry of early 20th century: spiritual quest and artistic features	151
<i>Shokabayeva S.</i> Connection of word-formation with phones	162

3 Қазақстандағы оралмандардың жағдайы / шолу Алматы, - 2006.-П 8. [Электронды ресурс]. <http://www.undp.kz>

4 «Халықтың көші-қоны туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, [Электронды ресурс]. 13 желтоқсан, 1997 жыл. [Http://www.zakon.kz](http://www.zakon.kz)

5 Бокаев Б., тіл, этникалық сәйкестік және посткеңестік Қазақстандағы этникалық көшіп-қонушылардың бейімделуі. 1-ші жылдық халықаралық пәнаралық конференция, 24-26 сәуір, Азорес, - 2013.

6 Қазақстандағы оралмандардың жағдайы - Алматы, // <http://www.undp.kz> - 2006.-П 8.

7 «Халықтың көші-қоны туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, [Электронды ресурс]. 13 желтоқсан, Астана, - 1997 жыл. [Http://www.zakon.kz](http://www.zakon.kz)

Авторлар туралы мәлімет:

Қадысқызы А. - Педагогика ғылымдарының магистрі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті. Сатпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. E-mail: kadys_a@mail.ru

Хасенова Р. Т. - Италиян тілін оқытудың дидактика магистрі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті. Астана, Қазақстан. E-mail: roza.tolengut.kz@mail.ru

Кулахметова Ж. Т. - Өнер ғылымдарының магистрі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті. Астана, Қазақстан. E-mail: zh.kulakhmetova@gmail.com

Kadyskyzy A.- Master of pedagogical sciences, senior lecturer of the Department of Foreign Languages, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan. kadys_a@mail.ru

Khassenova R. T. - Master of didactics of Italian language teaching, senior lecturer of Department of Foreign Languages, L. N. Gumilyov Eurasian National University, roza.tolengut.kz@mail.ru

Kulakhmetova Zh. T. - Master of arts, senior lecturer, Department of Foreign Languages, ENU, L. N. Gumilyov Eurasian National University, E-mail: zh.kulakhmetova@gmail.com

FTAMP 31. 15. 25

Ә.Ә. Қасымова

Памуккале университеті, Денизли, Түркия

Қазақ және түрік тілдеріндегі қоштасу этикетіне қатысты қалып сөздердің лингво-мәдени сипаты

Андатпа. Мақалада қазақ және түрік тілдерінде қоштасу этикетін білдіретін лингвистикалық бірліктер, яғни қалып сөздер қарастырылады. Сондай-ақ, қоштасу қалып сөздері әртүрлі ерекшеліктеріне қарай топтастырылды. Салыстырмалы талдау көрсеткен жалпы мәдени сананы білдіретін қалып сөздер әлемдік суреттің ұлттық бейнесін анықтайды.

Сөз этикетінің өз алдына дербес бір саласы – қоштасу. Оны дербес сала болуы – оның өзіндік мақсаты, арнайы жұмсалатын тілдік таңбалары, қолданылатын тұрақты орны болуы. Бұл мақалада лингво-мәдениеттанудағы қоштасу қалып сөздерінің орнын айқындау болып табылады. Қоштасу актісінде қалып сөз не әртүрлі ым ишарамен (қол бұлғау, қол қысысып құшақтау) қоштасады. Тіл білімінде бейвербалды этикет формалары деп аталады.

Түйін сөздер: қоштасу, этикет, қалып сөз, ұлттық мәдениет, тілдік бірлік, салыстырмалы зерттеу, салыстырмалы грамматика.

Кіріспе. Қазіргі тілдік зерттеулер әлемдік жаһандану үрдісіне орай жаңа бағыттарға, жана үрдістерге, жаңа тілдік зерттеу тәсілдеріне, сондай-ақ жаңа зерттеу нысаналарына ойысуда. Бүгінгі тіл білімінің өзекті мәселесі – адам және оның тілі, мәдениеті. Сондықтан да тілді адами факторлармен, адами құндылықтармен бірлікте қарастыру қазіргі тіл білімінің

алға тартып отырған басты бағыттарының біріне айналды. Адам туралы сөз еткенде, әлбетте оның тілі, ділі, ұлты мен мәдениеті де нысанадан тыс қалмайды. Олай болса, бүгінгі таңдағы тілші ғалымдар адам баласының тілі жайлы сөз еткенде, ең алдымен оның ұлттық болмысын, өзара қарым-қатынас ерекшеліктерінің тілде көрініс табуын зерттеуді негізге алып отыр. Соңғы жылдары зерттеушілер бұндай зерттеулерден құнды нәтижелерге қол жеткізді. Тілтаным шеңберінен шығып, үлкен ғылыми зерттеу нысанына айналған лингво-мәдениеттану саласы – бұның айқын дәлелі. Бір ұлттың мәдениеті ол ұлттың тілі, тілдік таңбалары арқылы танылады. Өйткені тіл – мәдениеттің қайнар көзі, тіл арқылы екінші ұлттың мәдениетінен хабардар боламыз. Тіл ұлттық мәдениетіндегі негізгі ақпаратты сақтап, жинақтайды және оны таратады.

Зерттелу нысаны. Ұлт мәдениетінің қай түрінде болмасын, онда сол ұлттың бүкіл таным болмысы мен тұрмыс-тіршілік суреті сақталған. Белгілі бір ұлттың тарихынан, мәдениетінен, таным болмысынан, тұрмыс-тіршілігінен хабардар ететін тілдік бірліктерге тұрақты тіркестер, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер мен бірге қалып сөздер де жатады. Себебі бұл тілдік бірліктер белгілі бір ұлттың өзге ұлттардан менталдық айырмашылығын көрсететін, салт-дәстүр ерекшеліктерін білдіретін ұлттық өмір көріністерінің айнасы болып табылады. Осымен байланысты бүгінгі таңда мәдениетаралық қарым-қатынас мәселесі де алға шыға бастады. Бір халықпен екінші халықтың сәлемдесу, қоштасу, ризашылық білдіру, алғыс айту, жұбату, кешірім сұрау, құттықтау тәрізді қарым-қатынас жағдаяттарынан туындап, қолданысына қарай бір қалыпқа еніп кеткен сөздерді зерттеу арқылы әр халықтың танымы, мәдениеті, тарихы, салт-дәстүрінен мәлімет алып қана қоймай, өз халқымыздың ерекшеліктерін де тани аламыз.

Зерттелу мақсаты. Ертеден бері адамдар арасындағы мәдени тілдік қарым-қатынас негізінде қоштасу жағдайларында пайда болған қалып сөздер бұл зерттеу мақаламызға арқау болып отыр. Адам баласы белгілі бір қоғамда өмір сүріп, сол қоғамның әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін ұстануға мәжбүр. Ол қоғамнан тыс өмір сүре алмайды. Сол себепті де күнделікті өмірде біреумен сәлемдесіп, қал сұрасып, біреуге ризашылық білдіріп, енді біреумен қоштасып жатамыз. Бұл жағдайлардың барлығында белгіленген тілдік коммуникацияға түсіміз. Тілдік коммуникацияларда белгі, санамызда жатталып қалған сөздер мен сөздер тізбегін сол күйінде қолдана береміз. Бұл сөздер мен сөздер тізбегін тіл тілде сөз этикеті, этикет тілдік бірліктер, көңіл-күй лебіздері, клишелер және т.б. деп аталып келеді. Біз оларды қалып сөздер деп атауды жөн көрдік.

Негізгі бөлім. Тілдік коммуникацияның маңызды бірлігі болып табылатын қоштасу қалып сөздерінің қалыптасу кезеңі өте тереңде жатыр. Адамдар арасында сәлемдесу болған жерде міндетті түрде қоштасу да болады. Қоштасу – әдеп ережелерінің маңызды бөлшегі. Қазақ сөз этикетін арнайы зерттеген ғалым А.Қобыланова: *«Сөз этикетінің өз алдына дербес бір саласы – қоштасу. Оны дербес сала дейтіміз – оның өзіндік мақсаты, арнайы жұмсалатын тілдік таңбалары, қолданылатын тұрақты орны болады»*, [1, 75 б.] - деп лингво-мәдениеттанудағы қоштасу қалып сөздерінің орнын айқындап береді. Салыстырмалы мәдени аралық қарым-қатынас негіздерін зерттеуші ғалым З.Шадқам қазақ және түрік тілдеріндегі қалып сөздерді тілдегі коммуникациялық қызметіне қарай жан-жақты талдап, салыстырмалы тіл ғылымына орасан зор үлесін қосты. Тілші қалып сөздерді этикет тілдік бірліктер деп атап, қоштасу қалып сөздерін сөз этикетінің фатикалық қызметіне жатқызады. Нақтылап айтқанда, қоштасу қалып сөздері адамдар арасында байланыс орнату, байланысты аяқтау қызметін атқарады [2]. Жалпы тіл білімінде қалып сөздерді тілдік коммуникацияда атқаратын қызметіне қарай топтастыру орыс ғалымы Н.И.Формановскаядан басталады. Н.И.Формановская сөйлеу этикеттері немесе қалып сөздердің тілдегі қызметін қарым-қатынас орнатушы не фатикалық; реттеуші не регулятивті; әсер етуші не императивті; шақырушы не апеллативті және эмоционалды-экспрессиялық деп бірнеше түрге

бөледі [3,64 б.]. Сондай-ақ Н.И.Формановская қалып сөздердің тілдегі атқаратын қызметін қарастырғанда мысалдар келтіре отырып, оның жалпы қарым-қатынастағы орны қандай, қандай жағдайда қарым-қатынасқа түсушілердің тілінде қалай қолданысқа түсетіндігіне де назар аударған жөн деп санайды [4,85 б.].

Қоштасу сөздері басқа қалып сөздерімен бірге түрік тілінде Д.Аксан, Хүрриет Гөкдайы, Емине Гюрсой Наскалы сынды зерттеушілер тарапынан қарастырылды [5;6;7;]. «Адамдар арасындағы қарым-қатынаста қоштасу адамдардың бір-бірінен айрылуын және үміттің кесілуін білдіреді» [7,18 б.] – дейді зерттеуші Емине Гюрсой Наскалы. Расымен де, тілдік коммуникацияда сұхбаттың соңына келгенін, сөйлеуші мен тындаушының ендігі әрекеті бір-бірінен ажырап екі жаққа кету екенін біз қоштасу қалып сөздерінен аңғарамыз. Сондай-ақ, қоштасу актісінде адамдар қалып сөздерден кейін немесе оларды қолданбастан, әртүрлі ым ишарамен, яғни қол бұлғау, қол қысысып құшақтасу арқылы да қоштасып жатады. Тілші ғалым Зүбайда Шадқам бейвербалды этикет формалары деп атайды [2,114 б.].

Қоштасу қалып сөздері адамдардың бір-бірінен ажырау, айырылу мағынасын береді. Кей жағдайларда қоштасу қайта оралмайтын ұзын жолдың басы іспетті көрінеді. Мәдениетімізде қоштасу қалып сөздері салт дәстүріміз, ұлттық ерекшеліктерімізді сақтай отырып, бүгінгі күнге жетті. Алайда әр ұлттың, әр халықтың өзіндік қоштасу қалыбы болады. Қазақ тілі мен түрік тілі түркі тектес халықтар болғандықтан, қоштасу қалып сөздеріміздің жасалу формасы мен қолданыс аясы көп жағдайда ұқсас келеді. Тек бейвербалды, яғни қоштасу кезіндегі ым ишараларда кейбір айырмашылықтар жоқ емес. Мәселен, қазақ салт-дәстүрінде қоштасарда адамдар қол алысып, бір рет құшақтасып, тиісті қалып сөздердің бірін тілге келтірсе, түрік салтында орта жастағы адамдар қол алысып, үш рет құшақтасып, үш рет сүйіседі. Ер адамдар, маңдайларының бұрыштарын үш рет түйістіреді. Бұл сәтте де жағдайға қарай қоштасу қалып сөздерінің бірі қолданысқа түседі. Сондай-ақ, жасы кіші адамдар жасы үлкен адамдармен қоштасқанда олардың оң қолын алып ерніне апарып сүйеді де, жоғары көтеріп маңдайына тигізеді. Мұндай жағдайда «Наққınız helal olsun» (Сіз үшін жасағанымды адал деп біліңіз) мағынасындағы қалып сөздің қолданылуы орынды болып табылады.

Қазақ және түрік тілдерінде кездесетін қоштасу қалып сөздері сан алуан болып келеді. Тілші А.Қобланова қазақ тілінде кездесетін қоштасу қалып сөздерін қолданылу орны, типі, стильдік қызметі мен жолдың алыс-жақындығына қарай төрт топқа бөліп қарастырады [1,76 б.]. Түрік тіліндегі қалып сөздерді жан-жақты зерттеп, монографиялық еңбек жарыққа шығарған Хюриет Гөкдайы қалып сөздердің ішіндегі қоштасу үлгілерін мағынасына қарай қайта кездесуді меңзейтін және ешқашан кездеспеді білдіретін қалып сөздер деген екі үлкен топқа бөледі [6]. Біз өз зерттеуімізде екі тілде де кеңінен орын алатын қоштасу қалып сөздерін мағынасы мен қолданылу орнына қарай: а) көп кешікпей кездесуді мақсат ететін қалып сөздер, ә) адамдардың бір-бірімен ендігері кездеспейтін жағдайда айтылатын қоштасу түрлері, б) сапарға шығарып салуда қолданылатын қалып сөздер, в) түннің тыныштығын тілеу үшін қолданылатын қалып сөздер және г) қоштасуға дайындық қалып сөздері деген бес топта қарастыруға тырыстық.

Көп кешікпей кездесуді мақсат ететін қалып сөздерге қазақ тілінде **Ал жақсы! Ал жақсы, әзірге! Аман бол / +ыңыз! Сау бол /+ыңыз! Сау тұр /+ыңыз! Сау саламатта бол / +ыңыз! Кездескенше! Келесі кездескенше! Көріскенше! Көріскенше күн жақсы!** тәрізді қалып сөздерді жатқызуға болады. Бұл топтағы қалып сөздер қолданылу орнына қарай ресми және бейресми жағдаяттарда әр түрлі қолданыс табады. Мәселен, **Ал жақсы! Ал жақсы, әзірге! Аман бол / +ыңыз! Сау бол /+ыңыз! Кездескенше! Көріскенше!** қалып сөздерін ресми емес, күнделікті өмірде кездесіп қоштасып жататын адамдар қолданысқа түсіреді. Ал **Сау бол /+ыңыз! Сау тұр /+ыңыз! Сау саламатта бол / +ыңыз! Келесі кездескенше! Көріскенше күн жақсы!** тәрізді қалып сөздер ресми ортада және

радио, теледидар жүргізушілерінің тілінде жиі кездеседі. Түрік тілінде бұл топқа **Hoşça kal / +ın!** (**Қош бол**) мағынасындағы бұл қалып сөз көп мағыналы, күнделікті қоштасу үшін де, енді ешқашан кездеспеу жағдайында да айтыла береді, **Esen kal / + ın!** (**Аман бол**) мағынасын береді, **Görüşürüz!** (**Кездесерміз**) мағынасында, **Görüşmek üzere!** (**Кездескенше**) мағынасында, **Kendine iyi bak!** (**Өзіңді күт**) мағынасында, **İyi günler!** (**Күніңіз қайырлы өтсін**) мәніндегі көп мағыналы қалып сөз, сәлемдесуде де қолданылады, **İyi akşamlar!** (**Кешіңіз қайырлы өтсін**) мағынасында, көп мағыналы сөз, сәлемдесуде де қолданылады, **İyi geceler!** (**Түнің қайырын тілеу**) мәніндегі көп мағыналы сөз, жалпы кешкі мезгілде қоштасуда да қолданылатын қалып сөздерді жатқызуға болады.

Адамдардың бір-бірімен енді кездеспейтін жағдайларында айтылатын қоштасу қалып сөздеріне **Қош сау бол / +ыңыз! Қош! Қош аман бол / +ыңыз! Қайда жүрсең де аман бол! Қарызыңды кеш!** тәрізді қоштасуларды жатқызамыз. Түрік тілінде бұл топқа **Hoşça kal / +ın, Elveda** (екеуі де *қош бол* мәнінде) қалып сөздері орынды болып табылады.

Қазақ тілінде сапарға шығарып салуда **Ақ жол! Ақ жол болсын! Жолың /+ыңыз болсын! Сәт сапар! Жайлы жүріп, жақсы жет /+іңіз! Жолың болсын, жеңіл барып, ауыр қайт! Қайырлы сапар! Әлей болсын! Амандық болсын! Оралымың тез болсын! Жортқанда жолың болсын! Жолыңнан жарылқасын! Жолдасың қыдыр болсын! Ораздының жолын берсін! Қырық шілтен шылауында жүрсін! Алдыңнан ақ күн тусын, артыңнан ай тусын!** тәрізді қалып сөздер кеңінен қолданысқа түседі. Бұл қоштасу үлгілері көп жағдайда жаратушыдан жолаушының жолын ашық, діттеген жеріне аман-сау, бақытты жетуін тілеу мағынасын береді. Қазақ халқының ұғымында ұзақ жол, алыс сапардың иесі болған, олар жолаушыны үнемі қорғап жүреді. Сол себепті бұл қасиетті тұлғаларға сиынып жүру керек деген түсінік болған. Осындай наным-сенім нәтижесінде Ғайып ерен, Қырық шілтен, Баба түкті шашты Әзиз, Оразды тәрізді қиял ғажайып пірлерге сиынып, жолаушыға жәрдемші болуын тілеу ежелден қалыптасқан дәстүр. Бауырлас түрік тілінде **Sağhacıkla kal /+ın!** (Мен оралғанша сау тұр мағынасында), **İyi yolculuklar!** (Жолың болсын мағынасында), **Hayırlı yolculuklar!** (Жолыңның қайырын берсін мағынасында), **Eyvallah!** (Тәуекел), **Haydi eyvallah!** (Нар тәуекел мағынасында), **Her şey gönlünce olsun!** (Сапарың ойдағыдай өтсін мағынасында), **Selametele git / kal!** (Саулықта жолығайық мағынасында), **Sağ salim git / dön!** (Саулықта жолығайық мағынасында), **Allaha ısmarladık!** (Бір Аллаға тапсырдық мағынасында), **Allaha emanet ol!** (Аллаға аманат еттім мағынасында) сынды қалып сөздер қоштасу сәтінде қолданысқа түседі.

Адам баласы бір-бірімен алыс жолға шығарда, екі жаққа айрыларда, бір-бірінен алыстағанда қоштасады. Түн ұйқыға жатарда да адамдар бір-бірінен алыстайды. Сол себепті түннен аман-есен ояну үшін бір-бірінен тілек тілейді. Түннің тыныштығын тілеу үшін қолданылатын қалып сөздерге **Жайлы жатып, жақсы тұр /+ыңыз! Түн бейқұтты болсын! Ақ күн тусын! Қайырлы түн! Құдай түннің тыныштығын берсін!** қатарындағы қоштасу түрлерін жатқызамыз. Түрік тілінде әдетте ұйқыға жатарда адамдар бір-біріне **İyi geceler!** (Түнің жақсы болсын мағынасында), **Hayırlı geceler!** (қайырлы түн мағынасында), **Tatlı rüyalar!** (Түсің жақсы болсын деген мағынада), **Güzel uykular!** (Тыныш ұйқы тілеймін деген мағынада) деп тілек тілейді. Түрік мәдениетінде ұйқыға жатар алдында отбасы мүшелерінің бәрі бір-біріне түннің тыныштығын тілеп шығады. Ол түрік ұлтының дәстүріне айналған. Яғни, «Таңға дейін аман-есен болайық» деген қоштасу іспеттес.

Қоштасу қалып сөздері қалыпты қарым-қатынасқа, уақыт ыңғайына, тыңдаушы пен сөйлеушінің жасына, олардың қалалық немесе ауылдық жерде тұруына т.б. тікелей байланысты болады. Адамдар арасындағы тілдік қарым-қатынаста қоштасу қалып сөздері бірден айтыла салмайды. Олай болатын болса, адамдар арасындағы екі жақты байланыс мағынасыз жерінде үзілер еді. Сондықтан да адамдар қоштасу сәтіне таяғанда алдымен, «**Уақыт болып қалыпты-ау**», «**Уақытыңызды алмайын**», «**Амал жоқ, қайтатын уақыт таяп**

қалды», «Осымен болайық», «Дәм бұйырса тағы келемін / +міз», «Сәтін салса, тағы кездесерміз» тәрізді қалып сөздерін қолданады. Бұларды қоштасуға дайын қалып сөздері деп атаймыз. Түрік тілінде болса, қоштасудың бұл сәтінде, «**Haydi kalkalm**» (Қане тұрайық), «**Saat geç oldu**» (Сағат кеш болды), «**Kalkalm artık**» (Қайтайық енді) қалып сөздер де тілде көрініс табады.

Қорытынды. Қазақ және түрік тілдеріндегі қоштасу қалып сөздері әмбебап сипатымен ерекшеленеді. Қоштасу сөздері әлеуметтік қоғамның барлық қабаттарында қолданыла отырып, адамдар арасындағы қатынастың алыс-жақындығы қандай деңгейде екендігін білдіруде маңызды роль атқарады. Қатынастың алыс-жақындығы дегенімізде, адамдар бір-бірімен ертесі күнге дейін, түннен таңға дейін, бірнеше күн, не бірнеше айдан соң кездесуге дейін немесе мүлдем кездеспес үшін қоштасады. Әр түрлі коммуникативтік мәдениет өкілдері болғанымен, қазақ және түрік халықтарының қоштасу этикетінде ортақ жайттар аз емес деуге болады. Қоштасуда қолданылатын ортақ қалып сөздермен бірге айырмашылықтардың да болуы дүниенің тілдік бейнесінің этнос танымындағы спецификалық ерекшеліктерін көрсетеді, әрі бұл қалып сөздер тұлғааралық коммуникациядағы доминант ретінде танылады. Яғни бір ұлтты екінші ұлттан ажырату белгісі деуге болады. Қазақ және түрік тілінде де орын алып, жазылуы, мағынасы ұқсас қалып сөздер екі тілдің туыстастығын білдіреді. Ал бір-біріне мүлде ұқсамайтын, тек сәтті аударма арқылы ғана ұғынылатын қалып сөздер екі тілдің бір-бірінен қаншалықты алыстағанының белгісі.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қобыланова А. Қазақ сөз этикеті. – Алматы: ЖАК-тың баспа орталығы, 2001. - 120 б.
- 2 Шадқам З. Мәдениет аралық қарым-қатынас: (Сөйлеу этикеті). – Алматы: Қазақ университеті, 2011. - 155 б.
- 3 Формановская Н.И. Русский речевой этикет: лингвистические и методические аспекты. – Москва: 2-ое издание, 1987. - 126 с.
- 4 Формановская Н.И. Обращение // РЯШ. 1994, №3. - С. 84-88.
- 5 Аксан Д. Түрікшенің күші, Кеңейтілген б. – Анкара: Басым, Билги баспасы, 1999. - 482 б.
- 6 Гөкдайы Х. Түрік тіліндегі қалып сөздер. – Ыстамбұл: Критер баспасы, 2011. - 304 б.
- 7 Гюрсой Наскалы Е. Веда. – Ыстамбұл: Тарихшы баспасы, 2011. – 297 б.

А.А. Касымова

Памуккале университеті, Денизли, Түркия

Лингвистико-культурный характер слов в казахском и турецком языковом этикете

Аннотация. В статье рассматриваются лингвистические единицы, то есть слова, выражающие этикет прощания на казахском и турецком языках. Кроме того, лингвистические единицы были сгруппированы в соответствии с различными особенностями. Сравнительный анализ показывает, что лингвистические единицы, которые представляют собой общий культурный смысл, определяют национальную картину мировой картины.

Ключевые слова: прощания, этикет, национальная культура, лингвистическая единица, сравнительное исследование

А.А. Kasymova

University of Pamukkale, Denizli, Turkey

Linguistic and cultural character of words in Kazakh and Turkish linguistic etiquette

Abstract. The article deals with linguistic units, that is, words expressing the etiquette of farewells in Kazakh and Turkish. In addition, linguistic units have been grouped according

to various characteristics. Comparative analysis shows that linguistic units, which represent a common cultural meaning, determine the national picture of the world picture.

Key words: farewells, etiquette, national culture, linguistic unit, comparative study

References

- 1 Qobylanova A. Qazaq so'z eti'keti. [The Kazakh word etiquette] (JAK-tın' baspa ortalyg'y, Almaty, 2001. 120 b.) [in Kazakh]
- 2 S'adqam Z. Ma'deni'et aralyq qarym-qatynas: (Soz eti'keti). [Intercultural Communication: (Speech Etiquette)] (Qazaq Universiteti, Almaty, 2011. 155 b.) [in Kazakh]
- 3 Formanovskai'a N.İ. Russki rec'evoi' etiket: li'ngvi'stic'eski'e i' Metodich'eski'e aspekty. [Russian speech etiquette: linguistic and methodical aspects.] 2-oe izdani'e, (Moskva, 1987. 126 b.) [in Russian]
- 4 Formanovskai'a N.İ. Obras'eni'e // RYAS'. [Appeal] 1994, №3.- 84-88 b.
- 5 Aksan D. Türkçenin Gücü, Genişletilmiş 6. [Turkish Power, Advanced 6.] (Basım, Bilgi Yayınları, Ankara, 1999. - 482 b.) [in Turkey]
- 6 Gökdayı H. Türkçede Kalıp Sözcükler. [Turkish phrases] (Kriter Yayınları, İstanbul, 2011. 304 b.) [in Turkey]
- 7 Gürsoy Naskalı E. Veda. [Veda] (Tarihçi Basın Evi, İstanbul, 2011. 297 b.) [in Turkey]

Автор туралы мәлімет:

Касымова А.А. - Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің оқытушысы, Семей қ. Памуккале университетінің докторанты, Денизли, Турция

Kasymova A.A. - Teacher of Shakarim State University of Semey city, PhD student at Pamukkale University, Denizli, Turkey

GRNTI 16. 31. 51

R.U. Latanova, A.E. Zarkesheva, A.G. Khamitova
L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

The ways of planning action research in teaching english for students in higher schools of Kazakhstan

Abstract. Action Research is a new approach to improve teaching process in collaboration with colleagues and students in education. This article reports on the experience of implementing this technique in practice in Kazakhstan after the internship in the Netherlands where it is widely used at universities. The practical use of this approach in a particular context is described in the given work.

Key words: Action Research, effectiveness, observation, approach, to implement, data collection, research process, stakeholders

Introduction. Action research is a new influence on Kazakhstan education that is why this paper presents the advantages of action research in teaching. Our daily life connects with action research in order to investigate, make analysis and evaluate our work. Nowadays, the term action research has become particularly popular in education, specifically in teaching foreign languages. In this paper, my colleagues and me are going together to investigate our work in teaching English for students of non-languages specialties and research our own practice.

The purpose of this paper is to study basic concept of action research, develop a model of action research process in teaching English, and determine the effectiveness and advantages of action research in teaching English for students of non-languages specialties.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. **Журналдың мақсаты.** Әдебиеттану және тілтану саласындағы ғылыми зерттеу нәтижелерін, филология ғылымының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиет саласындағы оқыту әдістемесін, ғылыми конференцияның мағыналы материалдарын, библиографиялық шолу мен сыни тақырыптағы ғылыми құндылығы бар, мұқият тексеруден өткен материалдарды жариялау.

2. **Журналда мақала жариялаушы автор** мақаланың қол қойылған 1 дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және **vest_phil@enu.kz** электрондық пошталарына **Word** форматындағы нұсқаларын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады.

3. Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. **Мақаланың көлемі** 8 беттен кем болмауы және 16 беттен аспауға тиіс.

5. **Мақаланың құрылымы:** (қағаз беті - **A4**, кітап сұлбасында, беттеу жолы бар жағынан – 20 мм. Шрифт: **Times New Roman** - нұсқасында, әріптің көлемі (кегель) - **14**);

6. **ГТАМР** <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында, қою кіші әріппен жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс істейтін болса, онда әр автордың жұмыс орны қасында курсивпен жазылуы керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында, жартылай қою кіші әріппен жазылады;

Аңдатпа - 100-200 сөз; формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (**кіріспесі, мақаланың мақсаты мен міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері, нәтижелері мен талқылаулары, қорытындысы**) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер (6-8 сөз немесе сөз тіркесі) - Түйін сөздер мақала мазмұнын ашатын, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы көп кездесетін сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – жола-ралық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады. Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болу қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі

Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 253 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 182 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі.

Әдебиеттер тізімінде кітаптың жалпы бет көлемі көрсетіледі.

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді. Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) үш күн аралығында қайта қарап, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі керек. Рецензент **жарамсыз** деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 2018 жылға ЕҰУ қызметкерлері үшін 4500 тенге және басқа ұйым қызметкерлеріне 5500 тенге болып белгіленді.

Рекзивизиттер:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия Филология»

1. **Цель журнала.** Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающие актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значительные материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. **Автору, желающему опубликовать статью в журнале** необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между **Word**-файлом и твердой копией.

Язык публикаций: Казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. **Объем статьи** не должен превышать 16 страниц (от 8 страниц).

5. **Схема построения статьи** (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

ГРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках курсив

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку задачи, цели, историю, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы

В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

Цеснабанк: КБЕ16
БИН 010140003594
РНН 031400075610
ИИК KZ 91998
ВТВ 0000003104
TSES KZ KA

Provision on articles submitted to the journal “Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Publication of carefully selected original scientific works in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, teaching language methods and literature, the most significant materials of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. **The volume of the article** should not exceed 18 pages (from 6 pages).

5. **Structure of the article** (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

GRNTI <http://grnti.ru/> - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment, bold

Abstract (100-200 words, it should not contain a formula, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the «red line» -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

In the article, only those formulas are numbered, to which the text has references.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References

In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

6. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment on the following requisites (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge):

Requisites:

Tsesnabank: КБЕ16

БИН 010140003594

РНН 031400075610

ИИК KZ 91998

ВТБ 0000003104

TSES KZ KA

Рәсімдеу үлгісі / Образец оформления статьи / Template

FTAMP 27. 25. 19

А.Ж. Жұбанышева¹, Н. Темірғалиев², А.Б. Утесов³^{1,2}Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің теориялық математика және ғылыми есептеулер институты, Астана, Қазақстан³Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан**Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде функцияларды сандық дифференциалдау**

Аңдатпа. Компьютерлік (есептеуіш) диаметр мәнмәтінінде Соболев класында жататын функцияларды олардың тригонометриялық Фурье-Лебег коэффициенттерінің ақырлы жиынынан алынған дәл ақпарат бойынша жуықтау есебі толығымен шешілді ..... [100-200 сөз]

Кілт сөздер: жуықтап дифференциалдау, дәл емес ақпарат бойынша жуықтау, шектік қателік, Компьютерлік (есептеуіш) диаметр.

Мақаланың мәтіні төмендегі бөлімдерді қамтуы қажет:

- кіріспе,
- мақаланың мақсаты мен міндеті,
- қарастырылып отырған сұрақтың зерттеу әдістері,
- нәтижелер мен талқылаулар,
- қорытынды.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Темиргалиев Н. Компьютерный (вычислительный) поперечник как синтез известного и нового в численном анализе // Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. -2014. –Т. 4. № 101. – С. 16–33.
- 2 Локуциевский О.М., Гавриков М.Б. Начала численного анализа. - Москва: ТОО «Янус», 1995. - 581 с.
- 3 Жубанышева А.Ж., Абикенова Ш. О нормах производных функций с нулевыми значениями заданного набора линейных функционалов и их применения к поперечниковым задачам // Функциональные пространства и теория приближения функций: Тезисы докладов Международной конференции, посвященная 110-летию со дня рождения академика С.М.Никольского. – Москва: Наука, 2015. - С.141-142

ГРНТИ 27.25.19

А.Ж. Жубанышева¹, Н. Темиргалиев², А.Б. Утесов³^{1,2}Институт теоретической математики и научных вычислений Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан³Актюбинский региональный государственный университет имени К. Жубанова, Актөбе, Казахстан(E-mail: ¹axaulezh@mail.ru, ²ntmath10@mail.ru, ³adilzhan_71@mail.ru)**Численное дифференцирование функций в контексте Компьютерного (вычислительного) поперечника**

Аннотация. В рамках Компьютерного (вычислительного) поперечника полностью решена задача приближенного дифференцирования функций, принадлежащих классам Соболева по неточной информации, полученной от произвольного конечного множества тригонометрических коэффициентов Фурье-Лебега дифференцируемой функций ... [100-200 слов]

Ключевые слова: приближенное дифференцирование, восстановление по неточной информации, предельная погрешность, Компьютерный (вычислительный) поперечник.

GRNTI 27. 25. 19

A.Zh. Zhubanysheva¹, N. Temirgaliyev², A.B. Utesov³

^{1,2}*Institute of theoretical mathematics and scientific computations of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

³*K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan*

Numerical differentiation of functions in the context of Computational (numerical) diameter

Abstract. The Computational (numerical) diameter is used to completely solve the problem of approximate differentiation of a function given inexact information in the form of an arbitrary finite set of trigonometric Fourier-Lebesgue coefficients ... [100-200 words]

Key words: approximate differentiation, recovery from inexact information, limiting error, Computational (numerical) diameter, massive limiting error.

References

- 1 Temirgaliyev N. Komp'yuternyj (vychislitel'nyj) poperechnik kak sintez izvestnogo i novogo v chislennom analize [Computational (numerical) diameter as a synthesis of the known and the new in numerical analysis], Vestnik Evrazijskogo nacional'nogo universiteta imeni L.N. Gumileva [Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University], 4(101), 16–33 (2014). [in Russian]
- 2 Lokucievskij O.M., Gavrikov M.B. Nachala chislennogo analiza [Elements of numerical analysis] (Yanus, Moscow, 1995).
- 3 Zhubanysheva A.Zh., AbikenovaSh.K. O normah proizvodnyh funkcion s nulevymi znachenijami zadannogo nabora linejnyh funkcionalov i ih primenenija k poperechnikovym zadacham [About the norms of the derivatives of functions with zero values of a given set of linear functionals and their application to the width problems]. Tezisy dokladov Mezhdunarodnoj konferencii, posvjashhennaja 110-letiju so dnja rozhdenija akademika S.M.Nikol'skogo «Funkcional'nye prostranstva i teorija priblizhenija funkcion» [International conference on Function Spaces and Approximation Theory dedicated to the 110th anniversary of S. M. Nikol'skii]. Moscow, 2015, pp. 141-142.

Авторлар туралы мәлімет:

Қазақша:

Жұбанышева А.Ж. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының аға ғылыми қызметкері, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (ішкі тел. 33-410). *E-mail: axaulezh@mail.ru.*

Темірғалиев Н. – Теориялық математика және ғылыми есептеулер институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев көш. 2, Астана, Қазақстан. Тел.: +7 (7172)709-500 (ішкі тел. 33-325). *E-mail: ntmath10@mail.ru.*

Утесов А.Б. - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Математика кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ә. Молдағұлова

даңғылы 34, Ақтөбе, Қазақстан. *E-mail: adilzhan_71@mail.ru.*

АҒЫЛШЫНША:

Zhubanysheva A.Zh. – Senior researcher of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (31-410). *E-mail: axaulezh@mail.ru.*

Temirgaliyev N. – Head of the Institute of theoretical mathematics and scientific computations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Satpayev str., Astana, Kazakhstan. Tel.: +7 (7172)709-500 (33-325). *E-mail: ntmath10@mail.ru.*

Utesov A.B. - candidate of physical and mathematical sciences, Associate Professor of the Department of Mathematics, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, A.Moldagulova Prospect, 34, Aktobe, Kazakhstan. *E-mail: adilzhan_71@mail.ru.*

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: І.Р. Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
-2018. - 1(122). - Астана: ЕҰУ. 180-б.
Шартты б.т. - 22.5   Таралымы - 40 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Астана қ., Қ. Сәтпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: (87172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды